

А. А. Котвицька, А. В. Волкова, Г. Є. Болдарь, Я. О. Проскурова

Національний фармацевтичний університет Міністерства охорони здоров'я України

ОБҐРУНТУВАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ФАРМАЦЕВТИЧНЕ ПРАВО ТА ЗАКОНОДАВСТВО»

Мета: висвітлення досвіду кафедри соціальної фармації Національного фармацевтичного університету щодо обґрунтування актуальних тенденцій розробки та застосування сучасних педагогічних технологій з метою підвищення якості викладання дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство».

Матеріали та методи. Дослідження виконано на основі узагальнення власних методичних розробок, досвіду проведення у 2019 р. та 2020 р. олімпіад з дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство», матеріалів конкурсу студентських есе на тему «Знання права – вимога сьогодення», у якому взяли участь 45 студентів, а також на підставі опрацювання наукової та навчально-методичної літератури, нормативно-правових актів України. Отримані дані подано з використанням аналізу, синтезу, узагальнення; системного, формально-логічного, порівняльно-правового методів, а також методу тлумачення правової норми.

Результати. З'ясовано, що впровадження сучасних педагогічних технологій із застосуванням методів кейсів, проблемного, змістовного аналізу правових норм (граматичне, системне та історико-порівняльне тлумачення) сприяють підвищенню якості опанування здобувачами освіти програмного матеріалу навчальної дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство». Обґрунтовано нерозривний дидактичний зв'язок методу кейсів та інших інтерактивних методів, зокрема проблемного, дискусії, мозкового штурму тощо. Розкрито методи, які використовують для з'ясування студентами змісту правових норм. Представлено власні педагогічні розробки щодо застосування кожного з названих методів.

Висновки. Доведено, що використання на заняттях з дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство» проблемного методу та методу кейсів сприяє розвитку фахового аналітичного мислення, відпрацюванню навичок вирішення практичних ситуацій. Обґрунтовано, що за критерієм характеру ситуації можна застосовувати кейси-випадки, кейси-вправи, кейси-ситуації. З'ясовано, що проблемний метод можна впроваджувати під час проведення лекцій, семінарських та практичних занять, а також під час самостійної роботи студентів.

Ключові слова: педагогічні технології; якість освіти; кейс-метод; проблемні методи навчання; інтерактивні методи навчання; методи змістовного аналізу правових норм; фармацевтичне право та законодавство

A. A. KOTVITSKA, A. V. VOLKOVA, G. YE. BOLDAR, YA. O. PROSKUROVA
National University of Pharmacy of the Ministry of Health of Ukraine

THE SUBSTANTIATION OF MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES FOR IMPROVING THE QUALITY OF TEACHING THE DISCIPLINE "PHARMACEUTICAL LAW AND LEGISLATION"

Aim. To demonstrate the best practices of the Social Pharmacy Department at the National University of Pharmacy in substantiating current trends in the development and application of modern pedagogical technologies in order to improve the quality of teaching the discipline "Pharmaceutical law and legislation".

Materials and methods. The research was conducted based on the results of summarizing original methodological developments, the experience of holding the contest in the discipline "Pharmaceutical law and legislation" in 2019 and 2020, the materials of the student's essay competition on the topic "Knowledge of law is the requirement of our time", which was attended by 45 students, as well as the results of an analysis of scientific and educational literature, regulations of Ukraine. The data obtained are presented using the methods of analysis, synthesis, generalization, system, formal-logical, comparative-legal, and interpretation of the legal norm.

Results. It has been found that the implementation of modern pedagogical technologies using case studies, problem-based, content analysis of legal norms (grammatical, systematic, historical, and comparative interpretation) contributes to improving the quality of the students' assimilation of the

program material of the discipline “Pharmaceutical law and legislation”. It has been substantiated that the case study method is inextricably linked with other interactive methods, such as problem-solving, discussion, brainstorming, and so on. The methods used for the students’ understanding of the content of legal norms are presented. The own pedagogical developments on the application of each of these methods are given.

Conclusions. It has been proven that the use of the case-based and problem-based methods in classes on the discipline “Pharmaceutical law and legislation” contributes to the development of professional analytical thinking, development of skills for solving practical situations. It has been substantiated that cases-studies, case-exercises, case-situations can be used by the criterion of the situation. It has been found that the problem method can be implemented during lectures, seminars, and practical classes, as well as for the self-study work of students.

Key words: pedagogical technologies; quality of education; case-method; problem-based teaching methods; interactive teaching methods; methods of the content analysis of legal norms; pharmaceutical law and legislation

А. А. Котвицкая, А. В. Волкова, Г. Е. Болдарь, Я. А. Проскурова

*Національний фармацевтичний університет
Міністерства здравоохранения Украины*

ОБОСНОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЕ ПРАВО И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО»

Цель: представление опыта кафедры социальной фармации Национального фармацевтического университета по обоснованию актуальных тенденций разработки и применения современных педагогических технологий с целью повышения качества преподавания дисциплины «Фармацевтическое право и законодательство».

Материалы и методы. Исследование выполнено на основании обобщения собственных методических разработок, опыта проведения в 2019 г. и 2020 г. олимпиад по дисциплине «Фармацевтическое право и законодательство», материалов конкурса студенческих эссе на тему «Знание права – требование сегодняшнего дня», в котором приняли участие 45 студентов, а также на основании изучения научной и учебно-методической литературы, нормативно-правовых актов Украины. Полученные данные представлены с использованием анализа, синтеза, обобщения; системного, формально-логического, сравнительно-правового методов, а также метода толкования правовой нормы.

Результаты. Установлено, что внедрение современных педагогических технологий с применением методов кейсов, проблемного, содержательного анализа правовых норм (грамматическое, системное и историко-сравнительное толкование) способствует повышению качества усвоения соискателями образования программного материала учебной дисциплины «Фармацевтическое право и законодательство». Обоснована неразрывная дидактическая связь метода кейсов и других интерактивных методов, в частности проблемного, дискуссии, мозгового штурма и др. Раскрыты методы, которые используются для уяснения студентами содержания правовых норм. Представлены собственные педагогические разработки по применению каждого из названных методов.

Выводы. Доказано, что использование на занятиях по дисциплине «Фармацевтическое право и законодательство» метода кейсов и проблемного метода способствует развитию профессионального аналитического мышления, отработке навыков решения практических ситуаций. Обосновано, что по критерию характера ситуации можно использовать кейсы-случаи, кейсы-упражнения, кейсы-ситуации. Установлено, что проблемный метод может внедряться при проведении лекций, семинарских и практических занятий, а также во время самостоятельной работы студентов.

Ключевые слова: педагогические технологии; качество образования; кейс-метод; проблемные методы обучения; интерактивные методы обучения; методы содержательного анализа правовых норм; фармацевтическое право и законодательство

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах євроінтеграційного курсу України та трансформації галузі охорони здоров'я підготовка майбутніх фахівців фармації повинна відповідати сучасним вимогам ринку праці. Державна політика у цій галузі спрямована на

підготовку фахівця високої кваліфікації, здатного самостійно і творчо мислити, ефективно працювати й навчатися протягом життя, який має сформовані професійні компетентності.

Саме тому зусилля освітньої спільноти сьогодні сконцентровано на модернізацію вищої

школи відповідно до нової парадигми національної освіти, на впровадження інтерактивних методів та сучасних педагогічних технологій підготовки майбутніх фахівців.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз публікацій засвідчує, що проблему впровадження ефективних педагогічних технологій в освітній процес у закладах освіти різного рівня та профілю почали обговорювати ще у 60-ті роки ХХ століття, проте вона й досі залишається предметом чисельних наукових досліджень. У своїх роботах різні аспекти цього питання розглядало багато науковців, зокрема питання дистанційного навчання та якості освіти – А. В. Волкова, Л. Г. Кайдалова, А. А. Котвицька, О. І. Назарко, О. С. Овакімян [1-3]; визначення понять «педагогічна (освітня) технологія», «технологія навчання», їх змісту – В. П. Беспалько, С. С. Вітвицька, І. П. Волков, В. В. Гузєєв, В. М. Кларін, Б. Т. Лихачов, О. Ф. Мельник, П. Д. Мітчелл, В. М. Монахов, Н. П. Наволокова, Т. С. Назарова, О. М. Пехота, Г. К. Селевко, С. О. Сисоєва, В. С. Шаповаленко, К. М. Шепелєв [4, 5]; використання інтерактивних, проблемних методів та кейс-методів – Г. Є. Болдарь, А. О. Данилевський, О. О. Дудоров, М. С. Ковтун, В. В. Лень, Т. О. Музика, Д. В. Недашківська, В. В. Павленко, Є. О. Письменський, З. Е. Скринник, Н. В. Сметаніна, Ю. О. Старук, Ю. П. Сурмін, Н. О. Терентьєва, О. Л. Тульська, Т. А. Цувіна та інші науковці [6-15].

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Проте комплексного аналізу особливостей застосування сучасних педагогічних технологій під час викладання дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство» не було здійснено. Дуальність проблеми застосування сучасних педагогічних технологій під час викладання цієї дисципліни пояснюється, по-перше, новизною, комплексністю та складністю самої галузі фармацевтичного права, а по-друге, невеликою кількістю наукових розробок методики викладання правових дисциплін для фахівців фармації. Так, перший в Україні підручник з цієї дисципліни було створено колективом викладачів кафедри соціальної фармації Національного фармацевтичного університету (НФаУ) та видано 2016 року [1].

Фактично не дослідженим залишається питання застосування інтерактивних методів (кейс-методу, методу проблемних ситуацій та ін.) на заняттях з дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство» для майбутніх провізорів. При цьому використання цих методів в освітньому процесі

для підготовки фахівців в інших галузях достатньо широко розкрито, зокрема в юриспруденції, економіці, бізнесі, управлінні, екології, педагогіці тощо [2-10].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою роботи є висвітлення досвіду кафедри соціальної фармації Національного фармацевтичного університету щодо обґрунтування актуальних тенденцій розробки та застосування сучасних педагогічних технологій з метою підвищення якості викладання дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство».

Відповідно до поставленої мети основними завданнями визначено: проаналізувати наукову літературу щодо сутнісних рис педагогічних технологій у закладах вищої освіти (ЗВО) на сучасному етапі; виявити найбільш ефективні методи, які доцільно використовувати на різних видах занять з дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство», розкрити їх зміст; розробити практичні рекомендації щодо особливостей застосування інтерактивних методів навчання на прикладах з власного досвіду.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз наукових джерел щодо дефініції поняття «педагогічна технологія» дозволяє стверджувати, що вчені по-різному формулюють його зміст. За даними, які наводить Н. П. Наволокова, ще станом на 2009 р. у наукових джерелах містилось понад триста визначень цього поняття [4]. Окрім поняття «педагогічна технологія», у дослідженнях використовують близькі за змістом терміни, зокрема «освітня технологія», «технологія навчання» тощо [5].

Аналіз запропонованих у літературі тлумачень дозволяє визначити, що спільним для всіх них є те, що метою застосування педагогічних технологій постає підвищення ефективності освітнього процесу, гарантування досягнення студентами запланованих результатів навчання [5]. Необхідно погодитись з думкою, що сучасні педагогічні технології охоплюють коло теоретичних та практичних питань керування, організації освітнього процесу, методів та засобів навчання [4].

На підставі вищевикладеного вважаємо, що «педагогічна технологія» в аспекті викладання дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство» – це комплекс (система) концептуальних засад, цілей, методів, засобів, способів взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що спрямовані на підвищення його ефективності та удосконалення з урахуванням сучасного рівня розвитку юридичної та фармацевтичної наук.

Для досягнення зазначеної мети під час вивчення дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство» доцільно робити акцент на тому, щоб студенти розуміли логічні зв'язки в правовому регулюванні фармацевтичної діяльності, опанували базову юридичну термінологію в цій сфері фахового застосування права, з'ясували для себе практичне значення правових знань, набули вмінь та навичок використовувати отримані теоретичні знання для вирішення конкретної професійної ситуації. Реалізації цих завдань сприяє використання на практичних заняттях інтерактивних методів навчання, зокрема кейс-методу.

У результаті контент-аналізу спеціальної літератури з'ясовано, що цей метод активно використовують у США та країнах Європи, а також у національних ЗВО під час опанування юриспруденції, економіки та бізнесу, екології тощо [6–14]. Уперше його застосував у 1870 р. К. К. Лангделл у Гарвардській школі права, а відразу після заснування в цьому університеті школи бізнесу (1908 р.) кейс-метод активно почали впроваджувати у навчальний процес і школи бізнесу [10–12].

У роботах, присвячених дидактиці правових дисциплін, кейс-метод також називають «метод конкретних ситуацій», «казусний метод», «дослідження кейсів» або «метод юридичного опрацювання завдання на основі тренувальних випадків» тощо. Сутність застосування кейс-методу в юридичній освіті в основному зводиться до аналізу судових рішень і полягає у такому: 1) обирають конкретний казус (судове рішення); 2) проводять порівняльний і критичний аналіз; 3) виявляють правові принципи, покладені в основу цього рішення; 4) тлумачать рішення; 5) піддають взаємній критиці погляди один одного тощо [7–9].

Однак просте запозичення такої методики на заняттях з «Фармацевтичного права та законодавства» неможливе, оскільки у майбутніх провізорів відсутня, на відміну від студентів-юристів, попередня поглиблена підготовка з правових дисциплін. У зв'язку з цим виникає потреба під час вивчення «Фармацевтичного права та законодавства», по-перше, сформулювати у студентів базові знання з теорії держави і права (структура та ознаки правової норми, види джерел права, ієрархія нормативно-правових актів (НПА), відмежування системи права від системи законодавства, структура правовідносин, склад правопорушення, види та підстави юридичної відповідальності тощо), по-друге, адаптувати кейс-метод.

На нашу думку, як кейси для майбутніх фахівців фармації можна використовувати реальні судові рішення та спеціально створені авторські

тексти з урахуванням певних особливостей. Так, для студентів заочної форми навчання, які отримують другу вищу освіту, можливе використання безпосередньо тексту конкретного судового рішення з Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР) для опрацювання його як кейсу. Це пояснюється тим, що під час отримання попередньої спеціальності ці студенти вже вивчали певні галузі права, мають практичний досвід. У цьому випадку методика роботи над кейсом передбачає такі етапи: 1) надання студентам інформації про конкретне судове рішення, яке потрібно опрацювати (номер у ЄДРСР), або адаптованого витягу з певного судового рішення; 2) позааудиторне самостійне вивчення кейсу студентами; 3) аналіз ситуації на практичному занятті. Розв'язувати завдання на практичному занятті пропонуємо за таким алгоритмом: студент викладає факти; чітко формулює проблему, яку потрібно вирішити; на підставі аналізу чинного законодавства висловлює свою обґрунтовану позицію з приводу питань, які було запропоновано для вирішення; викладач порівнює аргументи студентів із тими доводами, що наведено судом.

Аналіз судових рішень можна використовувати як кейси під час вивчення «Фармацевтичного права та законодавства» для студентів денної форми навчання лише за умови підготовки адаптованого витягу з тексту судового рішення та пояснень з боку викладача. Для цього необхідним є чітке визначення мети створення кейсу, визначення аспектів теми, які він висвітлює; проблемних питань, на які студенти повинні надати відповідь після вивчення кейсу; головних фахових компетентностей, що формуються під час роботи над цим завданням (очікувані результати навчання). Враховуючи характер ситуацій з питань регулювання фармацевтичної діяльності, що можуть бути інформацією для кейсу, пропонуємо використовувати такі види кейсових завдань під час опанування тем з навчальної дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство» (рис. 1).

Особисто підготовлений викладачем авторський кейс, що надається для опрацювання студентам, складається з декількох елементів: 1) модельна ситуація; 2) завдання до кейсу; 3) технології прийняття рішення. У певних випадках доцільним є надання анотації та ключових слів. Вважають, що ефективний кейс повинен бути оригінальним, але при цьому типовим, тобто відображати найбільш важливі, характерні ситуації, щоб сформувати у студента певний алгоритм дій на майбутнє і відпрацювати практичні навички застосування правових норм [7].

Методика роботи з використанням авторського кейсу передбачає декілька етапів. Першим

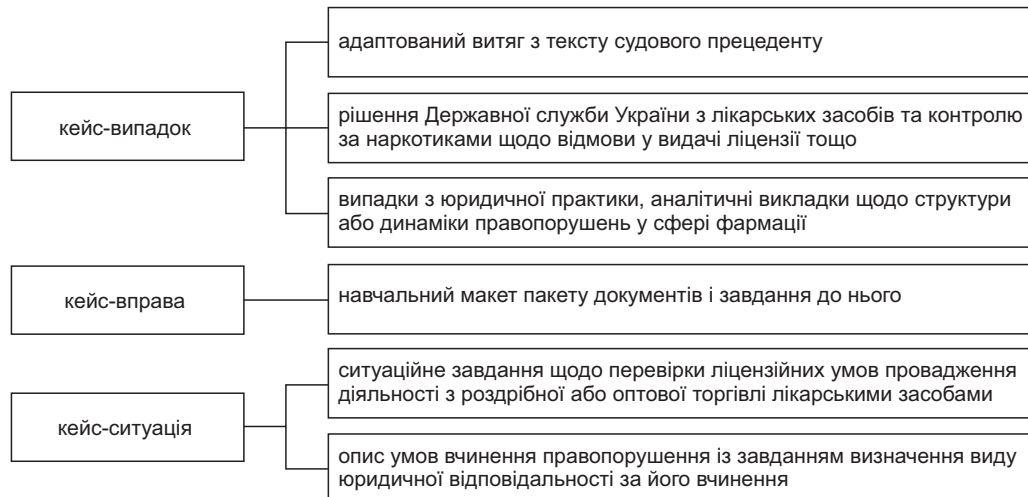

Рис. 1 Види кейсів та їх зміст у викладанні дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство»

етапом є ознайомлення студентів із текстом завдання, причому спочатку студенти повинні опрацювати необхідний теоретичний матеріал з певної проблеми, а потім конкретні приклади казусів. Залежно від теми заняття як кейс можна запропонувати рішення Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками щодо відмови у видачі ліцензії, випадки з юридичної практики, аналітичні викладки щодо структури або динаміки правопорушень у сфері фармації, навчальний макет пакету документів тощо. Допускним є дидактичний підхід, коли студенти академічної групи об'єднуються в навчальні бригади, кожній з яких надається для опрацювання окремі тренувальний випадок.

На другому етапі здійснюється аналіз кейсу студентами (одноособний або груповий) та обґрунтування власної думки. Завдання з ознайомлення та аналізу кейсу може бути подано для самостійної позааудиторної роботи, а може розв'язуватися під час заняття.

Третій етап роботи над кейсом відбувається на практичному занятті, коли студенти озвучують напрацьовані варіанти відповідей на ситуацію, а викладач здійснює керування дискусією щодо оптимальних шляхів вирішення питання. Під час загального обговорення кейсу викладач має стежити за розв'язанням завдання, важливо звертати увагу на послідовність та логічність пропонованого вирішення, на підкріплення власних аргументів відповідними нормами фармацевтичного законодавства, матеріалами правозастосовної практики. На завершення роботи над кейсом обов'язковим є підведення підсумків обговорення, оцінка роботи студентів.

Варто погодитись з науковцями, які зазначають, що кейс-метод є наочно-практичним, практично-проблемним та наочно-евристичним

одночасно, оскільки тут наявна характеристика практичної проблеми і пошук способів її розв'язання. Саме тому кейс-метод можна розглядати як складну систему, що інтегрує інші інтерактивні методи, зокрема моделювання, системний аналіз, мозкову атаку, дискусію, проблемний метод, ділову гру тощо [12, 14].

Досвід викладання дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство» свідчить про доцільність впровадження в освітній процес методу проблемних ситуацій, ефективність якого пояснюється тим, що студенти краще опановують знання, уміння та навички, отримані в процесі вирішення таких ситуацій.

У педагогіці проблемні методи навчання поділяють за різними критеріями, з яких найбільш дидактично доцільною видається їх класифікація відповідно до мети навчання [15] (рис. 2).

Методи «проблемного викладу» та «спільного навчання» можна застосовувати на всіх видах аудиторних занять, а інші – лише на семінарських та практичних або під час самостійної роботи. Наприклад, під час роботи над темою «Правові основи організації охорони здоров'я». Система фармацевтичного права та законодавства» гуманістичну функцію права доцільно продемонструвати через проблему існування «неправового закону». Такий підхід сприятиме формуванню у студентів чіткого розмежування права, яке існує у соціальній свідомості як ідеал добра, справедливості, рівності, та законодавства, що відображає волю законодавчого органу конкретної держави в певний історичний період її розвитку, а отже, може не відповідати вказаним гуманістичним ідеям. Для цього викладач може використовувати історичні факти, наприклад, прийняття в 1935 р. у Німеччині так званих «Нюрнберзьких расових законів» («Закон про громадянина Рейху», «Закон про

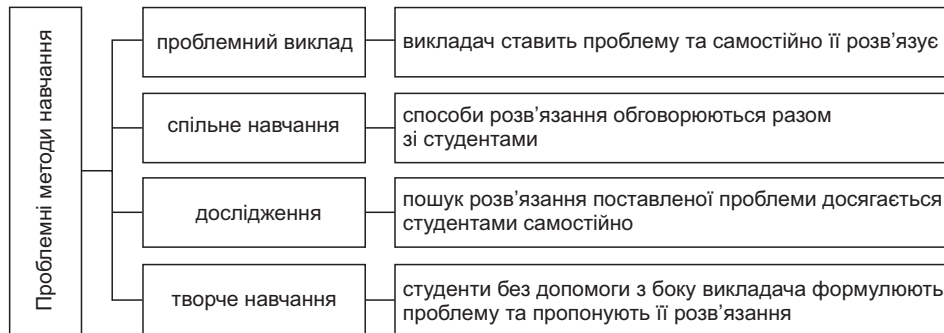

Рис. 2 Проблемні методи навчання за способом вирішення завдань

охорону німецької крові та німецької честі») або законів про апартеїд у Південно-Африканській Республіці протягом 1948-1991 рр. Застосовують проблемний метод також і для пояснення особливості національної правової системи. Зокрема для звернення уваги студентів на те, що НПА в Україні є основним, але не єдиним джерелом права, доречно використати завдання щодо значення рішення Конституційного Суду України.

Ще однією групою методів, які підтверджують свою ефективність під час викладання дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство» і застосовуються для відпрацювання у студентів практичних навичок роботи з різними НПА, є методи змістовного аналізу правових норм, до яких належать такі види тлумачення: текстове (граматичне, філологічне); системне; історико-порівняльне.

Грамматичне тлумачення передбачає з'ясування змісту норми права через аналіз її словесного формулювання. Наприклад, під час роботи над темою «Державний нагляд (контроль) у сфері фармацевтичної діяльності» студентам пропонуються завдання на заповнення пропущених термінів відповідно до чинних положень НПА, наприклад: «За результатами здійснення планового або позапланового заходу посадова особа органу державного нагляду (контролю) складає _____». Крім того, застосовують завдання на встановлення відповідності між назвою терміна та його дефініцією; між назвою НПА та змістом відносин, які він регулює; між предметом перевірки та назвою державного органу, який її здійснює тощо.

Сутність системного тлумачення полягає в тому, що норма права зіставляється з іншими нормами, визначається її місце і значення в цьому НПА, а також у системі правового регулювання певних суспільних відносин. Як відомо, особливо потребують системного тлумачення відсильні та бланкетні норми, які побудовані так, що можуть розглядатися лише в сукупності з нормами, до яких зроблено відсилання. Так, під час роботи над темою «Юридична від-

повідальність фармацевтичних працівників за професійно-посадові правопорушення» аналізують склад правопорушення, передбаченого ст. 44-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), якою передбачена відповідальність за порушення обмежень, визначених для медичних і фармацевтичних працівників під час здійснення ними професійної діяльності. Очевидно, що це бланкетна норма, адже для того, щоб з'ясувати її зміст, потрібно звернутись до ст. 78-1 Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я», що містить перелік цих обмежень.

Необхідно підкреслити, що цей метод використовують і для того, щоб практично-наочно продемонструвати студентам, що правове регулювання певних суспільних відносин здійснюється системно цілим комплексом НПА, а не одним актом. Так, під час роботи над темою «Державний нагляд (контроль) у сфері фармацевтичної діяльності» здобувачам освіти дається завдання скласти алгоритм проведення перевірок суб'єктів господарювання Держлікслужбою. При цьому звертається увага, що для того, щоб виконати завдання, крім Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», також потрібно опрацювати Постанову КМУ від 05.06.2019 р. № 465, у якій визначено критерії та періодичність проведення планових заходів; Постанову КМУ від 03.02.2010 р. № 260, у якій зазначено підстави для відбору зразків ЛЗ; Наказ МОЗ України від 04.07.2017 р. № 759, у якому затверджено уніфіковані форми актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю); КУпАП (зокрема, ст.ст. 44-2, 45-1, 167, 168-1, 170, 188-10, 244-8); Наказ МОЗ України від 26.10.2001 р. № 428, яким затверджено Інструкцію з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення законодавства України щодо забезпечення якості ЛЗ.

Історико-порівняльне тлумачення використовують для з'ясування значення норми права, тих цілей та завдань, що ставили в конкретних

історичних умовах її прийняття. Наприклад, під час опанування студентами теми «Юридична відповідальність фармацевтичних працівників з професійно-посадові правопорушення» з таких позицій запропоновано завдання на періодизацію розвитку вітчизняного кримінального та адміністративного законодавства щодо відповідальності за фальсифікацію ЛЗ або обіг фальсифікованих ЛЗ у контексті ратифікації у 2012 р. Україною Конвенції Ради Європи про підроблення медичної продукції та подібні злочини, що загрожують охороні здоров'я (Конвенції «Медикрим»).

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Запропоновано розглядати педагогічну технологію під час викладання дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство» як комплекс (систему) концептуальних засад, цілей, методів, засобів, способів взаємодії суб'єктів освітнього процесу, які спрямовані на підвищення його ефективності та удосконалення з урахуванням сучасного рівня розвитку юридичної та фармацевтичної наук.
2. Показано, що використання методу кейсів та проблемного методу є актуальним та ефективним для аналізу, обговорення та вироблення спільного рішення з певного питання в межах тем навчальної дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство». Акцентовано увагу на тому, що застосування кейс-методу одночасно пов'язано із використанням інших інтерактивних методів, зокрема дискусії, моделювання, ігрового, проблемного тощо.
3. Зазначено, що залежно від критерію характеру ситуації можна використовувати кейс-випадок, кейс-вправу, кейс-ситуацію. Висвітлено, що під час підготовки майбутніх провізорів текст судового рішення з ЄДРСР без відповідної адаптації можна застосовувати як кейс лише для студентів заочної форми навчання, які отримують другу вищу освіту і, відповідно, мають вищий рівень базових юридичних знань порівняно з випускниками шкіл, що доводить практичний досвід роботи. Обґрунтовано, що для студентів денної форми навчання більш ефективним є використання для розгляду на практичних заняттях авторських кейсів, розроблених викладачем за темою заняття на основі аналізу правозастосовної практики. Для найкраще підготовлених академічних груп можна пропонувати кейси, рішення яких не є досить очевидним, у яких обставини справи провокують дискусію та передбачають кілька варіантів рішень.
4. З'ясовано, що проблемний метод можна використовувати як під час проведення лекцій, семінарських та практичних занять, так і під час самостійної роботи студентів.
5. Розкрито зміст групи методів змістовного аналізу правових норм, до якої належать текстове (граматичне), системне, історико-порівняльне тлумачення, а також продемонстровано приклади застосування цих методів на практичних заняттях з дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство».
6. Визначено, що пошуковий характер опанування матеріалу, творча спрямованість завдання та його яскраве емоційне забарвлення вирішує одне з найголовніших завдань освітнього процесу у ЗВО, яким є створення педагогічних умов для особистісно-орієнтованого навчання.
7. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективним напрямком подальших наукових розробок вважаємо опрацювання питання формування професійної компетентності майбутніх провізорів у процесі вивчення дисциплін «Фармацевтичне право та законодавство», «Соціальна фармація».

Конфлікт інтересів: відсутній.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Основи права та законодавства у фармації нац. підруч. для студентів ВНЗ / А. А. Котвіцька та ін. ; за ред. А. А. Котвіцької. Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2016. 528 с.
2. Котвіцька А. А., Кайдалова Л. Г., Назарко О. І. Якість освіти як тренд європейського простору вищої освіти. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*. 2020. № 3 (63). С. 4–11. DOI: <https://doi.org/10.24959/uekj.20.22>
3. Котвіцька А. А., Овакімян О. С., Волкова А. В. Особливості організації навчання в умовах загальнонаціонального карантину на прикладі досвіду Національного фармацевтичного університету. *Фармацевтичний часопис*. 2020. № 2. С. 84–91. DOI: <https://doi.org/10.11603/2312-0967.2020.2.11192>
4. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків : Основа, 2009. 176 с.
5. Мельник О. Ф. Формування професійної компетентності майбутніх техніків-технологів виробництва харчової продукції в процесі вивчення природничих дисциплін : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 : Житомир, 2017. 372 с.
6. Кримінальне право. Особлива частина : інтерактивні методи навчання: навч.-метод. посіб. / Г. Є. Болдарь та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. О. О. Дудорова. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2009. 160 с.

7. Музика Т. О. Умови ефективного проведення практичного заняття за допомогою кейс-методу. *Методика, дидактика та освітні практики* : тези доповідей та повідомлень учасників XI конференції школи педагогічної майстерності Нац. юрид. ун-ту ім. Я. Мудрого. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2017. Ч. I. С. 95–98. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2018/school_XI-1-2017.pdf
8. Писаренко Н. Б. Використання судової практики у процесі викладання навчальної дисципліни «Адміністративне судочинство». *Методика, дидактика та освітні практики* : тези доповідей та повідомлень учасників XI конференції школи педагогічної майстерності Нац. юрид. ун-ту ім. Я. Мудрого. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2017. Ч. I. С. 117–120. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2018/school_XI-1-2017.pdf
9. Цувіна Т. А. Використання кейс-методу у викладанні цивільного процесу. *Методика, дидактика та освітні практики* : тези доповідей та повідомлень учасників XI конференції школи педагогічної майстерності Нац. юрид. ун-ту ім. Я. Мудрого. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2017. Ч. I. С. 163–166. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2018/school_XI-1-2017.pdf
10. Скринник З. Е. Психологія і педагогіка. Проведення індивідуального заняття за методом аналізу конкретних навчальних ситуацій (case study) : навч.-метод. посіб. Львів : ЛІБС УБС НБУ, 2012. 145 с.
11. Тульська О. Л. Використання методів ситуативного моделювання у формуванні професійної культури майбутніх екологів. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2013. Вип. 7 (50). С. 187–189.
12. Скиба М. Застосування кейс-методу для формування конструктивних і проєктивних умінь еколого-педагогічної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 4 (58). С. 354–362. URL: https://pedscience.sspu.edu.ua/journal/journal_4_16/html5forpc.html?page=0
13. Сурмін Ю. П. Кейс-метод : становлення та розвиток в Україні. *Вісник національної академії державного управління*. 2015. № 2. С. 19–28. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/06/04.pdf>
14. Терентьева Н. О., Недашківська Д. В. Сутність та структура кейс-методу: окремі аспекти. *Таврійський вісник освіти*. 2013. Вип. № 1 (41). С. 123–129.
15. Павленко В. В. Методи проблемного навчання. *Нові технології навчання: наук.-пед. зб.* Київ. 2014. Вип. 81 (спец. вип.). С. 75–79. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42970703.pdf>

REFERENCES

1. Kotvitska, A. A., Kubareva, I. V., Surikov, O. O. et al. (2016). *Osnovy prava ta zakonodavstva u farmatsii*. Kharkiv: NPhaU: Zoloti storinky, 528.
2. Kotvitska, A. A., Kaidalova, L. G., Nazarko O.I. (2020). *Upravlinnia, ekonomika ta zabezpechennia yakosti v farmatsii*, 3 (63), 4–11. doi: <https://doi.org/10.24959/uekj.20.22>.
3. Kotvitska, A. A., Ovakimian, O. S., Volkova, A. V. (2020). *Farmatsevtichnyi chasopys*, 2, 84–91. doi: <https://doi.org/10.11603/2312-0967.2020.2.11192>.
4. Navolokova, N. P. (2009). *Entsyklopediia pedahohichnyh tehnolohii ta innovatsii*. Kharkiv: Osnova, 176.
5. Melnyk, O. F. (2017). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh tekhniv-tehnolohiv vyrobnytstva kharchovoi produktsii v protsesi vyvchennia pryrodnychih dyststyplin. *Candidates thesis*. Zhytomyr, 372.
6. Boldar, H. Ye., Len', V. V., Pysmenskyi, Ye. O., Staruk, Yu. O., Danylevskyi, A. O. (2009). *Kryminalne pravo (Osoblyva chastyna): interaktyvni metody navchannia*. Lugansk: RVV LDUVS, 160.
7. Muzyka, T. O. (2017). Proceeding from *Metodyka, dydaktyka ta osviti praktyky: tezy dopovidei ta povidomlen' uchasnykiv XI konferentsii shkoly pedahohichnoi maisternosti Natsionalnoho urydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mydroho. (Vol. 1)*. (pp. 95–98). Kharkiv. Available at: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2018/school_XI-1-2017.pdf.
8. Pysarenko, N. B. (2017). Proceeding from *Metodyka, dydaktyka ta osviti praktyky: tezy dopovidei ta povidomlen' uchasnykiv XI konferentsii shkoly pedahohichnoi maisternosti Natsionalnoho urydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mydroho. (Vol. 1)*. (pp. 117–120). Kharkiv. Available at: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2018/school_XI-1-2017.pdf
9. Tsyvunina, T. A. (2017). Proceeding from *Metodyka, dydaktyka ta osviti praktyky: tezy dopovidei ta povidomlen' uchasnykiv XI konferentsii shkoly pedahohichnoi maisternosti Natsionalnoho urydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mydroho. (Vol. 1)*. (pp. 163–166). Kharkiv. Available at: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2018/school_XI-1-2017.pdf
10. Skrynnik, Z. E. (2012). *Psyholohiia i pedahohika. Provedennia indyvidualnoho zaniattia za metodom analizu konkretnykh navchalnykh sytuatsii (case study)*. Lviv: LIBS UBS NBU, 145.
11. Tulska, O. L. (2013). *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vyhovannia v zakladah osvity*, 7 (50), 187–189.

12. Skyba, M. (2016). *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiinoi tehnologii*, 4 (58), 354–362. Available at: https://pedscience.sspu.edu.ua/jornal/jornal_4_16/html5forpc.html?page=0
13. Surmin, U. P. (2015). *Visnyk navchalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia*, 2, 19–28. Available at: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/06/04.pdf>
14. Terentieva, N. O., Nedashkivska, D. V. (2013). *Tavriiskyi visnyk osvity*, 1 (41), 123–129.
15. Pavlenko, V. V. (2014). *Novi tehnologii navchannia. Vol. 81 (spetsvypusk)*. (pp. 75-79). Kyiv. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/42970703.pdf>

Адреса для листування:

61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 4.

E-mail: socpharm@nuph.edu.ua.

Національний фармацевтичний університет

Котвіцька А. А. (ORCID – <https://orcid.org/0000-0002-6650-1583>)

Волкова А. В. (ORCID – <https://orcid.org/0000-0003-2781-5407>)

Болдарь Г. Є. (ORCID – <https://orcid.org/0000-0001-8497-4977>)

Проскурова Я. О. (ORCID – <https://orcid.org/0000-0001-9429-0149>)

Надійшла до редакції 16.09.2020 р.